

Periodika Arhivskog društva Slovenije u 2011. godini (*Arhivi i Viri*)

ARHIVI

Prvi broj 34. godišta (2011.) obuhvaća 178 stanica uglavnom standardnih poglavlja. U sklopu poglavlja »Članci in razprave« objavljeno je pet članaka. Autorica mag. Aida Škoro Babić iz Arhiva Republike Slovenije predstavlja u prvom članku drugi dio teksta »Bosansko dubrovniški odnosi« (str. 9 – 20). Drugi članak mag. Žige Omana iz Maribora naslova »Maroborska "postaja" v protokolu deželnoknežje vizitacije in inkvizicije na Štajerskem leta 1528« (21 – 32) govori o prisutnosti protureformacijskih ideja u Mariboru i njegovoj okolici. Dr. Tine Germ s Filozofskog fakulteta u Ljubljani predstavlja knjigu memoara ljubljanskog plemićkog udruženja sv. Dizme (»Spominska knjiga ljubljanske plemiške družbe sv. Dizma«, 33 – 40) s vidika povijesnog konteksta nastanka i njegovog idejnog uzora. Dr. Ana Lavrič iz ZRC SAZU objavljuje nastavak članka o ljubljanskim baroknim bratovštinama i njihovim narudžbama umjetničkih djela (41 – 64). Zadnji članak u sklopu prvog poglavlja zaključuje Mirjana Kontestabile Rovis iz Pokrajinskog arhiva u Kopru, koja piše o C. kr. Učiteljištu u Kopru u godinama 1875. – 1909. (65 – 80).

U drugom poglavlju: »Iz prakse za prakso« imamo dva članka. Mag. Metka Bukošek piše o problemima koji nastaju u interakcijama sa stvarateljima arhivskog gradiva na području pravosuđa (81 – 90). Slijedi potom prikaz konzervatorsko-restauratorskog zahvata na Jozefinskom katastru za Kranjsku autorica dr. Alice Baldin, Lucije Planinc, Stanke Grkman, Blanke Avguštin Florjanovič i dr. Jedert Vodopivec (91 – 104).

U trećoj standardnoj cjelini »Iz arhivskih fondov in zbirka« predstavlja se arhivsko gradivo. Objavljena su tri članka: dr. Matjaž Bizjak je sa studentima novogoričkog sveučilišta objavio pet listina iz prve polovine 14. stoljeća (105 – 118), Miha Šimac iz Instituta za povijest Crkve pri Teološkom fakultetu predstavlja Antona Polajnara, koji je bio odlikovan sa zlatom medaljom u Prvom svjetskom ratu (119 – 130), mag. Marko Žuraj iz Maribora predstavlja primjere »propagandnog rata« u aktima okružnog suda u Mariboru u godinama od 1940. do 1941. (131 – 142).

U drugom dijelu revije nalaze se izvještaji o radu arhiva i raznih savjetovanja (2), potom ocjene i izvještaji o domaćim i stranim publikacijama (12) te izložbama (4).

Drugi broj 34. godišta (2011.) obuhvaća 450 stranica, koje su posvećene 70. godišnjici života prof. dr. Franca Martina Dolinara. U uvodu je najprije predstavljen slavljениk. Mariborski pomoćni biskup u mirovini dr. Jožef Smej je u čast jubilarca sastavio latinski kronogram (189), a dr. Peter Vodopivec iz Instituta za noviju povijest predstavio je životni put slavljenika (191 – 194). Slijedi opsežan članak Jure Volčjaka u kojem je sabrana bibliografija slavljenika (195 – 226).

U cjelini naslova »Članci in razprave« nalazi se 13 članaka koje je napisalo 14 autora obrađujući razdoblje od 12. do 20. stoljeća. Dr. Matjaž Ambrožič s Teološkog fakulteta u

svom članku predstavlja ulogu crkvenih pečata u povijesti, s osvrtom na relikvijske pečate pronađene u područnoj crkvi sv. Martina u Žirovnici kod Jesenica (227 – 242). Drugi članak djelo je Luigija Tavana iz goričkog Instituta za socijalnu i vjersku povijest. U raspravi je prikazan emonski biskup Kancian iz Gorice i zamršene okolnosti te suprotnosti interesa akvilejskog patrijarha, Venecije i Austro-Ugarskog carstva (243 – 250). Janez Weiss iz Črnomlja razotkriva život i djelo predikanta Gregorja Vlahovića, jednog od najbitnijih reformatora na području Dolenjske i Bele krajine u 16. stoljeću (251 – 274). Akademik dr. Jože Mlinarič predstavlja arhive cistercijskih samostana (posebice stiškog i kostanjevičkog samostana) i njihovu sudbinu nakon ukinuća samostana u 80-im godinama 18. stoljeća (275 – 294). Dr. Ana Lavrič iz ZRC SAZU priredila je treći dio svoje iscrpne studije o ljubljanskim baroknim bratovštinama (295 – 318). Članak dr. Liljane Žnidaršič Golec obrađuje burne odnose između Carstva i Venecije u Crkvi ranog novog vijeka (319 – 328), a dr. Matevž Košir prikazuje odnos Katoličke crkve prema masonima u razdoblju prvog ljubljanskog nadbiskupa Mihaela Brigida krajem 18. stoljeća do 80-ih godina 20. stoljeća, kada je bio usvojen novi *Zakonik crkvenog prava* i *Deklaracija o masonskim udruženjima* (329 – 352). Voditelj biskupskog arhiva iz Celovca dr. Peter G. Tropper objavio je ugovore Krške biskupije s Lavantinskom biskupijom iz godine 1859. i dogovor iz godine 1891. s ljubljanskim stolnim kaptolom (353 – 362). Dr. Bogdan Kolar s Teološkog fakulteta predstavlja djelovanje povjesničara dr. Josipa Srebrniča prije imenovanja za krčkog biskupa godine 1923. (363 – 374). Suradnica Nadbiskupijskog arhiva u Ljubljani mag. Marija Čipić Rehar napisala je članak »Primorski Slovenci in ljubljanski škof Anton Bonaventura Jeglič« (375 – 384). Slijedi članak talijanskog kolege dr. Filiberta Agostinija sa Sveučilišta u Padovi, koji raspravlja o vodećem društvenom sloju u Venetu do suvremenog razdoblja (385 – 392). Umirovljeni profesor Odjelka za povijest Filozofskog fakulteta dr. Jože Žontar u svojem članku »Korenine arhivske službe v Sloveniji« (393 – 406) predstavlja početak osnivanja arhiva, njihovo osamostaljivanje od muzeja i oblikovanje arhivske mreže u Sloveniji od druge polovice 19. stoljeća do prvoga slovenskog zakona o arhivskoj građi i arhivima iz godine 1966. Zadnji članak »Poročila britanskih predstavništva o Jugoslaviji in Slovencih v prvih letih po drugi svetovni vojni« (407 – 420) objavljuju dr. Jelka Melik i dr. Mateja Jeraj.

U drugoj cjelini naslova »Iz arhivskih fondova in zbirki« uvršteno je deset rasprava. Dr. Zdenka Bonin iz Pokrajinskog arhiva u Kopru predstavlja kopersku bratovštinu sv. Nikolaja u kojoj su bili vlasnici brodova i mornari (421 – 440). Dr. Andrej Nared iz Arhiva Republike Slovenije predstavlja dokumente iz sredine 15. stoljeća, koje je nanovo otkrio u fondu kranjskih deželnih stanova (441 – 454). Dr. Julijana Visočnik iz Nadbiskupijskog arhiva u Ljubljani predstavlja propovijed ljubljanskog biskupa Tomaža Hrena, koju je održao povodom blagoslova temeljnog kamena kapucinskog samostana u Mariboru 23. travnja 1613. (455 – 464). Mag. Lilijana Urlep piše o Lavantinskoj biskupiji, koju je na prijelomu 17. i 18. st. opisao tadašnji lavantinski biskup Franc I. Gašpar pl. Stadion (465 – 476). Jure Volčjak iz Arhiva Republike Slovenije predstavlja život i sudbinu nesuđenog ljubljanskog pomoćnog biskupa Filipa Wiricha Lovrenca Dauna, passauškoga pomoćnog biskupa i kanonika triju europskih biskupija, kojega je carica Marija Terezija na molbu

ljubljskog kneza i biskupa Petazzija travnja 1763. imenovala za ljubljanskog pomoćnog biskupa s pravom nasljedstva (477 – 486). Dr. Marija Jasna Kogoj, upraviteljica uršulinskog samostana u Ljubljani, predstavlja izvještaj o svečanosti trodnevnice, kojom su ljubljanske uršulinke proslavile kanonizaciju Angele Merici i 300. obljetnicu prvog generalnog kapitula Družbe sv. Uršule 1837. godine (487 – 496). Dr. Boris Golec iz ZRC SAZU piše o obitelji Pauer, koja je u prvoj trećini 19. st. imala u vlasti grad u Velenju, njihova je mati bila u rodbinskoj vezi s Janezom Vajkardom Valvazorom (497 – 524). Dr. Jože Škofljanec iz Arhiva Republike Slovenije u svom istraživanju prikazuje franjevački red i združivanje četiriju grana franjevaca u jedan red (525 – 536). Voditelj koparskog biskupijskog arhiva mag. Marjan Vogrin predstavlja knjigu u povodu 25. obljetnice biskupijske službe goričkog nadbiskupa Frančiška Borgia Sedeja (537 – 554). Posljednji članak mag. Blaža Otrina iz Nadbiskupijskog arhiva u Ljubljani prikazuje vrijeme između obaju svjetskih ratova te posebice rad zastupnika Janka Barleta šentjakobskog župnika u 1931. godini (555 – 568).

Nakon središnjeg dijela časopisa slijede cjeline o izvještajima Arhivskog društva Slovenije (2) i izvještaji o radu drugih arhiva i savjetovanja (4) te ocjena publikacije (1). Na kraju su tekstovi o trima jubilejima sadašnjih i nekadašnjih kolegica. Objavljen je popis svih novih preuzetih fondova po arhivima i bibliografija arhivista za 2010. godinu.

VIRI

Ljuba Dornik Šubelj (prir.), *Prijatelj ali sovražnik? Dokumenti o stikih med Edom Brajnikom in Danom Shaikejem 1944–1980*, u: *Viri 32*, Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2011., 140 str.

U knjizi su objavljeni dokumenti, koji opisuju tajnu diplomaciju, kontakte između Jugoslavije i Izraela nakon 1967. godine, kada su službeni kontakti nakon rata na Bliskom istoku bili okončani te dokumenti o optužbama, koje je doživljavao Edo Brajnik Štefan zbog ustrajnog održavanja tih kontakata odnosno zbog njegove uloge u pripremama za Brijunski plenum. Osim zadnjih dvaju dokumenata, koji su pohranjeni u Arhivu Jugoslavije u Beogradu i objavljeni godine 1999. u knjizi o Brijunskom plenumu, svi se ostali dokumenti nalaze u Arhivu Republike Slovenije i prvi su put predstavljeni znanstvenoj i stručnoj javnosti. Autorica dr. Ljuba Dornik Šubelj je u popratnoj studiji (str. 7 – 27) predstavila život i djelo Yeshayahuja Shaike Trachtenberga – Dana (1909. – 1994.) i Eda Brajnika – Štefana (1922. – 1983.). Posebno poglavlje namijenjeno je tehničkim obrazloženjima o načinu objave izvora i načinu izbora objavljenih dokumenta, veći dio ovog broja *Vira* (28 – 129) zauzimaju objavljeni dokumenti. Posebno valja istaknuti mnogobrojna korisna objašnjenja, precizne bilješke te indekse osoba i mjesta.

Flavio Bonin, *Piranske solne pogodbe 1375–1782*, u: *Viri 33*, Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2011., 176 str.

Autor u uvodnoj studiji prikazuje sustav proizvodnje soli na gornjem Jadranu s posebnim naglaskom na djelovanju piranskih solana do propasti Venecije (str. 7 – 22). U zasebnom su poglavlju podrobnije objašnjene tehničke bilješke o izboru i transkripciji dokumenta (22 – 24) iza čega slijede glavni dio knjige s objavljenim dokumentima (25 – 168), popis izvora i literature (169 – 170) te indeksi osoba i mjesta.

Venecija je imala monopol nad proizvodnjom i prodajom soli na svom teritoriju. S lokalnim je komunama sklapala petogodišnje ili desetogodišnje ugovore (*Mercati di Sali*, također *Capitoli*) smatrajući područje između Paga i Milja (Muggia) jedinstvenim solnim područjem. Tako su o ovom broju *Vira*, koji su prvenstveno namijenjeni objavi pronađenih piranskih ugovora (23 objavljenih ugovora), poslužili i za razumijevanje razlika odnosa Venecije prema solanama na tom području, pa su za koparsku, miljsku i pašku komunu dodani njihovi zadnji solni ugovori iz 80-ih godina 18. stoljeća. Koristeći solne ugovore Venecija je regulirala djelatnosti povezane sa solju, od početka 18. st. nadalje zbog veće preglednosti nad različitim djelatnostima povezanim sa solju koje je potom podrobnije uređivala pomoću pojedinačnih pravila. Objavljena su, dakle, dvojna pravila o mjerama prilikom utovara brodova za Istru i Pag iz godine 1754. i 1761. te dva zakupna ugovora o prodaji piranske soli u Dalmaciju iz godina 1712. i 1737.

Prijepis najstarijega očuvanog piranskog solnog ugovora iz godine 1375. pohranjen je u Pokrajinskom arhivu u Kopru, fond Piran. Ugovor iz 1615. godine pohranjen je u Pomorskom muzeju Sergeja Mašere u Piranu. Ako su prvi solni ugovori određivali prije svega cijene i količinu dopuštene proizvodnje soli, kasniji su detaljnije definirali prihode države i prava komune, djelovanje nadzornih organa, skladištenje soli, plan rada u solanama, plaćanje soli, komunsku sedminu i vlasnikovu petinu te druge detalje. Ugovori i objavljeni pravilnici odlični su izvori za razumijevanje gospodarske povijesti komuna, odnosa između središnje vlasti i komuna, odnosa između središnjih i lokalnih nadzornih organa te između vlasnika solana i solara. Objavljeni će dokumenti zasigurno koristiti i drugim istraživačima gospodarske povijesti obalnih mjesta.

Mirjana Kontestabile Rovis